

Artikel 1: Hverdagsbilleder fra to folkebiblioteker – en undersøgelse

Bibliotekspressen nr. 1, 2008

Lennart Björneborn og Eva Brendstrup

I en eksplorativ undersøgelse blev der gennem 10 måneder i 2006 observeret og interviewet biblioteksbrugere på Københavns Hovedbibliotek (HB) og det nybyggede filialbibliotek i Vanløse. De to biblioteker blev valgt for at supplere hinanden i relation til størrelse, indretning og brugersammensætning.

Undersøgelsen blev støttet af Kulturministeriets Forskningspulje og udført på Danmarks Biblioteksskole af lektor Lennart Björneborn og kultursociolog Eva Brendstrup.

Udgangspunktet for undersøgelsen var den hverdagspraksis, som brugerne har på det fysiske bibliotek. Et hovedspørgsmål var her, hvilke typer informationsadfærd brugere benytter sig af til at finde materialer, dvs. hvordan finder man det man finder. I denne forbindelse var der specielt fokus på, hvilke faktorer i det fysiske biblioteksrum, der kan påvirke muligheder for serendipitet, hvilket vil sige, at brugerne finder interessante materialer og informationer, de ikke målrettet har ledt efter.

På de to biblioteker blev 113 brugere interviewet (HB 73 og Vanløse 40). Udvælgelse af brugere til interviews foregik med spredning på køn og alder (over 15 år). Brugere blev anmodet om en kort samtale om deres bibliotekspraksis, mens de var i færd med at lede efter eller låne materialer. Udover interviews blev brugere observeret, dels i tilknytning til interviews og dels ved observationer af specifikke destinationer, 'sweeps' af hele afdelinger og trafiktællinger på de to biblioteker.

I denne artikel bringer vi et uddrag af observationer og interviews fra de to undersøgte biblioteker. Uddragene danner en billedmosaik af hverdagslivet på to danske folkebiblioteker i al dets sammensathed og forskelligartethed. Artiklen danner en optakt til artikel 2, 'Hverdagspraksis, rummelighed og serendipitet' (lagt på Bibliotekspressens hjemmeside www.bibliotekspressen.dk/filarkiv.asp), hvor vi bringer resultater og diskussion fra undersøgelsen, der relaterer sig til brugernes sammensatte hverdagspraksis, det rummelige biblioteksrum og serendipitetsfaktorer i det fysiske bibliotek.

Hverdagsbilleder fra Vanløse Bibliotek

Det nye Vanløse Bibliotek ligger i Københavns kommune og blev indviet i efteråret 2005. Det er bygget sammen med Kulturhuset og placeret centralt ved S-togstation og metro. Biblioteket består af et stort lyst rum inddelt i zoner omkring et centralt Torv. Karakteristisk for besøgende på Vanløse Bibliotek er ifølge kommunens biblioteksundersøgelse fra 2004, at der er en større andel i arbejde og en større andel af kvinder end gennemsnittet for Københavns biblioteker. I 2006 havde Vanløse Bibliotek ca. 220.000 besøgende (ca. 700 pr. åbningsdag) og et udlån på ca. 300.000 materialer.

'Torvet' på Vanløse Bibliotek

Familiebrug af biblioteket

Som typisk for en stor del af brugerskaren på Vanløse Bibliotek observerede vi mange børnefamilier, der gør brug af biblioteket til at være sammen, få fælles oplevelser og få materialer med hjem. Et eksempel er en familie, hvor faderen på 34 år en dag leder efter 'Politikens Ølbog' i faglitteraturreolen. Han fortæller, at han godt kan lide øl, har lånt bogen før og gerne vil genlåne den. Når han reserverer, er det altid via bibliotekar: "Det er nemmere". Han har aftenarbejde og kan derfor besøge biblioteket i dagtimerne sammen med sin gravide østeuropæiske kone og deres 2-årige datter. Lige nu sidder konen og datteren sammen i børneafdelingen. Faderen fortæller, at de alle er utrolig glade for biblioteket og kommer her mindst en gang om ugen – og også i Kulturhuset til børnearrangementer. De bor i nærheden. Han beklager, at det kun er i vinterperioden, at biblioteket har søndagsåbent. Under armen har han filmen 'Rejsen til Kandahar' som 7-dages lån, samt en cd, 'Dance Chart', som han og konen vil danse til derhjemme i stuen, fordi de sjældent kommer ud sammen på grund af datteren. Han bærer også en cd, 'Grand Prix' og fortæller, at der snart er Melodi Grand Prix, som han godt kan lide. Herudover 2 cd'ere, 'Papegøje' og 'Teletubbies' til datteren. Han forklarer, at konen har bedt ham lede efter noget musik, som datteren vil kunne lide. Senere er han ved udlånsautomaten, hvor han er ved at låne et engelskkursus med lydbånd til konen samt et tidsskrift om håndarbejde, 'Ingelise'. Datteren har selv fundet endnu en cd, 'Til lykke, Peter Plys!'. Far forsøger at holde hende væk fra at tage bøger ud fra nederste hylde på fordelingsreolen. Eksemplet viser, hvordan familien bruger biblioteket til samvær og til at tilgodese deres mange forskelligartede emne-interesser relateret til hobbies, fornøjelser og læring. Familien bruger biblioteket som nogle bruger shoppingcentre – som et udflugtssted for hele familien, hvor de kommer tit og bruger lang tid.

Familiesamvær i børneafdelingen på Vanløse Bibliotek

En anden eftermiddag er der et mylder af voksne og børn på Torvet i biblioteket og et højt lydniveau. Et spædbarn i barnevogn græder højt og længe. Den unge mor har også sin 3-årige søn med, som skal tisse, så moderen tager ham med ud på handicaptollet. Bagefter triller hun barnevognen ind på Læsesalonen, tager det stadig grædende spædbarn op og ammer det. Med barnet ved brystet læser hun samtidig højt for den 3-årige. Eksemplet med denne kvinde viser, hvordan man som bruger kan udnytte og udvide biblioteket som mulighedsrum, fx ved at amme sit barn og bruge de gode stole i Læsesalonen til at sidde med sønnen og læse højt – måske uintenderede muligheder, da man tegnede biblioteket.

Cross-over

Cross-over-brugere er brugere, der udnytter og udvider mulighederne i biblioteksrummet på tværs af intenderede inddelinger i målgrupper. Vi observerer således flere gange voksne i såvel børne- som ungdomsafdelingen. For eksempel ses en dag en mand på 38 år i færd med at kigge i historiske bøger i ungdomsafdelingen. Han sidder på hug og læser indgående i flere bøger med bogen liggende på nederste hylde. Forud havde han stået op og støttet sig op ad hylden, mens han læste. Manden fortæller, at han har reserveret en dvd, der hedder 'Danskernes egen historie'. De bøger han læser på stedet, låner han sjældent med hjem. Han plejer først at kigge på det, han kalder "øjnefristelser" og "show off"-bøgerne, eksponeret med forsiderne på hylden og interesserer sig især for dansk og international historie, herunder 2. Verdenskrig. Derudover er han også interesseret i biografier om historiske personligheder. Han er værktøjsmager og "har en fortid med karriere som befalingsmand". Han har læst det meste af, hvad der allerede er skrevet inden for hans interesseområde, men synes det er spændende at læse nye ting på området. Han kan godt lide at finde bøger til undervisningsbrug i ungdomsafdelingen, da han synes, de formidler stoffet på en overskuelig måde. Manden er et eksempel på de mange brugere, der bruger bibliotekets materialer på stedet, har deres favoritsteder, men også lader sig inspirere af, hvad biblioteket vælger at eksponere. Han indretter sig efter muligheder og vilkår i rummet, når han sidder på hug med bogen liggende på nederste hylde, hvor der er ledig plads.

Græsning, serendipitet og målrettet søgning

Mange brugere har en eksplorativ adfærd, hvor de græsser efter materialer og på den måde kan opleve serendipitet ved at finde interessante men uplanlagte ting. For eksempel kigger en kvinde på 40 år efter bøger på bogkarrusellen i skønlitteraturafdelingen. Fra karrusellen tager hun en bog, der hedder 'Shopaholic' og fortsætter til bagvæggen og kigger bogforsider og derefter bogrygge, går til onlinekatalogen et par gange og søger, går tilbage til reolen, går igen til bogkarrusellen. Kvinden fortæller, at hun søger bøger af Gretelise Holm, men ikke kan finde hende i katalogen. Hun vil gerne se, hvad hun har skrevet af krimier. Hendes normale søgemønster er: Hun går først til fordelingsreolen, og her finder hun næsten altid noget, hun "ikke havde regnet med". Derefter går hun til bogkarrusellerne og så til de udstillede bøger i skønlitteratur. Hun plejer ikke at reservere bøger og bruger kun bibliotekar "når det er nødvendigt". Kvinden var på biblioteket i ugen før og lånte en rejsebog om New York, hvor hun skal rejse til: "og så tænkte jeg, at den her bog kunne være noget". Hun peger på 'Shopaholic'-bogen, som hun ikke kendte i forvejen. Hun fortæller, at hun også bruger Læsesalonen, hvor hun lige har læst i et gammelt nummer af 'Tænk' om test af vaskemaskiner. Denne kvindes søgemønster i skønlitteraturen genfinder vi hos flere andre: fra fordelingsreol til bogkarruseller til eksponerede bogforsider i skønlitteraturafdelingen, derefter bogrygge – og så videre systematisk græssende op og ned langs reolerne.

En 37-årig mand, gymnasielektor i samfundsfag, bruger normalt biblioteket til målrettet at finde "kildesamlinger til undervisning". "Men i dag er anormal", fortæller han, fordi han har lånt bøger, der "kun er til fornøjelse". Bøgerne til fornøjelse er to krimier samt 'Poeten og lilleemor'. Sidstnævnte er et uplanlagt fund. Han husker bogen fra sin tidlige ungdom.

I de to ovennævnte eksempler – blandt mange mulige – kan man genkende "den hyggelige afgræsnings belønning; som at finde blomster på engen, uventede og forfriskende" (Anders Raahauge, 'Til græsningens pris', Jyllandsposten, 30.7.2005).

Et uventet materialefund fundet ved græssende adfærd kan lede til målrettede søgninger, som hos en kvinde på 45 år, der har fået fat i tre bøger af forfatteren Sue Miller. Kvinden havde et par uger tidligere lånt 'Før min tid' af forfatteren, tilfældigt fundet i 'Aktuelle bøger' på Torvet, hvor hun altid kigger. Bogen var "fantastisk", hun læste den på en weekend og hun måtte have flere. Hun siger, at "erkendelseslitteratur har min store interesse – når kvinder ser tilbage på deres liv – det er nok forskelligt hvilken livsperiode, man er i, men for tiden er det sådan for mig. Jeg har lige taget en uddannelse og går hjemme og har tid til at læse... enten er en bog noget eller også er den ikke. Er den god, læser jeg den på to dage fra ende til anden. Jeg kigger altid i 'Aktuelle bøger' og på de udstillede hylder. Der er det lettere at se bøgerne. Men jeg forfølger tit også en forfatter, der har været god". Kvinden er et eksempel på, hvordan brugeres adfærd kan være forskellig fra biblioteksbesøg til biblioteksbesøg, og hvordan adfærd og interesser kan være situationelt betingede af livsomstændigheder. Eksemplet viser også, hvordan eksponerede materialer kan tilgodese græssende adfærd, der så kan lede til målrettede søgninger.

Græsning kan give problemer med alle dens valgmuligheder, hvor det kan være svært at vælge. Under en trafiktælling observerer vi en mand i 40'erne, der går direkte mod 'Aktuelle Bøger' på Torvet, hvor han kigger længe i en bog, sætter den tilbage og går til bogkarrusellen samme sted. Han går derefter tilbage til samme bog, læser lidt i den igen og sætter den på plads. Han går til filmsektionen og kigger flygtigt. For tredje gang går han tilbage til samme bog, læser dens bagside og sætter den på plads. Går for anden gang til bogkarrusellen, afleverer en film, græsser i fordelingsreolen, kigger i tegneseriesektionen, kigger atter i Aktuelle Bøger og fortsætter til skønlitteraturafdelingen. Lignende selvforhandlinger om 'skal/skal ikke' er beskrevet i shoppingforskning, hvor kunden kan gå til og fra en stand med varer, berøre varen, tage den op, lægge den igen, fjerne sig fra standen og foretage sig noget andet for igen at komme tilbage til samme stand og afgøre med sig selv, om det skal være et køb eller ej. Paco Underhill skriver i

bogen 'Why we buy', at jo længere tid kunden i boghandlen står med bogen i hånden, jo mindre sandsynlighed er der for køb. Dette gælder også manden i vores eksempel.

Bruger-til-bruger-formidling

På Vanløse Bibliotek observerede vi interessant aktivitet ved fordelingsreolen, hvor brugerne selv skal sætte afleverede materialer på plads efter at have kørt dem igennem låneautomaten. Mange brugere leder efter andres nyafleverede bøger i fordelingsreolen, således også den tidligere nævnte 2-årige datter med den ølbog-interesserende far, og kvinden med 'Shopaholic'-bøger, der næsten altid fandt noget i fordelingsreolen, hun ikke havde regnet med.

Øverste hylde i fordelingsreolen på Vanløse Bibliotek

Vi observerer flere lignende eksempler, bl.a. en 30-årig kvinde, der sætter egne bøger på plads i fordelingsreolen og samtidig undersøger de bøger, som andre før hende har placeret i fordelingsreolen. Ligeledes er en 35-årig far med søn på 9 år over flere biblioteksbesøg observeret først at styre direkte til fordelingsreolen og kigge efter andres afleverede cd'ere og film, før far og søn begiver sig videre til filmsektionen på Torvet. Fordelingsreolen fungerer her som et mulighedsrum for indirekte bruger-til-bruger-formidling, hvor børn og voksne kan gå på opdagelse i hinandens 'adfærdsspor', ligesom det er muligt på bogvognene på mange biblioteker. Her er det værd at bemærke, hvordan biblioteker med afleveringsrobotter – som på Københavns Hovedbibliotek – ikke giver samme muligheder for serendipitve fund blandt nyafleverede materialer.

Børn og unges brug af biblioteket

De sidste hverdagsbilleder fra Vanløse Bibliotek illustrerer den forskelligartede brug, som børn og unge kan have i biblioteksrummet.

Under en trafiktælling i undersøgelsen kommer tre drenge med indvandrerbaggrund til biblioteket. De er mellem 8 og 10 år og taler højrøstet sammen, mens de bevæger sig hurtigt rundt i hele biblioteket. De går til børne-pc'erne, hvor de opholder sig knap en halv time, mens de højrøstet fortsætter deres snak, denne gang om deres mening om en pige, de kender. Til sidst går de sammen

på herretoilettet. Derefter forlader de sammen biblioteket uden lån. Blandt graffitien, der er malet ud over væggene på herretoilettet, kan man læse: ”perker 4 life”, ”fuck vanløse skole”, ”white power”. En senere tilføjet graffiti lyder: ”fuck you fuck-writers”.

En eftermiddag sidder en 18-årig tyrkisk pige med tørklæde ved et studiebord. Hun har lommeregner med og diverse papirer spredt ud over bordet. Hun går i 3. g og skal til matematikeksamen dagen efter. Hun fortæller, at hun laver alle sine opgaver på Vanløse Bibliotek og siger: ”Jeg finder mere ro her end hjemme. Jeg har tit også pc med. Når man ser bøger her får man lyst til at lave lektier. For det meste står bøgerne til gymnasiet her, ellers tager jeg til Hovedbiblioteket. Nogle gange læser jeg også Berlingske og Politiken i Læsesalonen. Bibliotekarerne på Vanløse er gode til at hjælpe og jeg er meget bibliotekspige”. Pigen fortæller, at hendes far tidligere har haft en butik og moderen arbejder på et institutionsvaskeri. Faderen har sagt til sine fire børn, at hvis de vil respekteres i Danmark, skal de uddanne sig. Pigen vil selv på universitetet og læse historie, og vil gerne på længere sigt være historielærer i gymnasiet. Hun har to ældre søstre, der læser på universitet og en lillebror i gymnasiet.

Det første eksempel illustrerer børn, der bruger biblioteket som ’hænge-ud-sted’ efter skoletid, mens det andet eksempel viser, hvordan biblioteket tillige bruges til lektielæsning. De to forskellige måder at bruge det rummelige biblioteksrum på kan ses som led i integrationsprocessen i det danske samfund.

Hverdagsbilleder fra Københavns Hovedbibliotek

Hovedbiblioteket (HB) i Krystalgade i København er centralt beliggende i Middelalderbyen og i gåafstand fra S-togstation og metro. Biblioteket har til huse i et tidligere møbelvarehus med rulletrapper, der forbinder de fem etager. Karakteristisk for besøgende på HB er ifølge kommunens biblioteksundersøgelse fra 2004, at flere brugere er under uddannelse og færre er i arbejde end gennemsnittet for Københavns biblioteker. I 2006 havde HB ca. 760.000 besøgende (ca. 2500 pr. åbningsdag) og et udlån på ca. 1,2 mio. materialer.

Københavns Hovedbibliotek

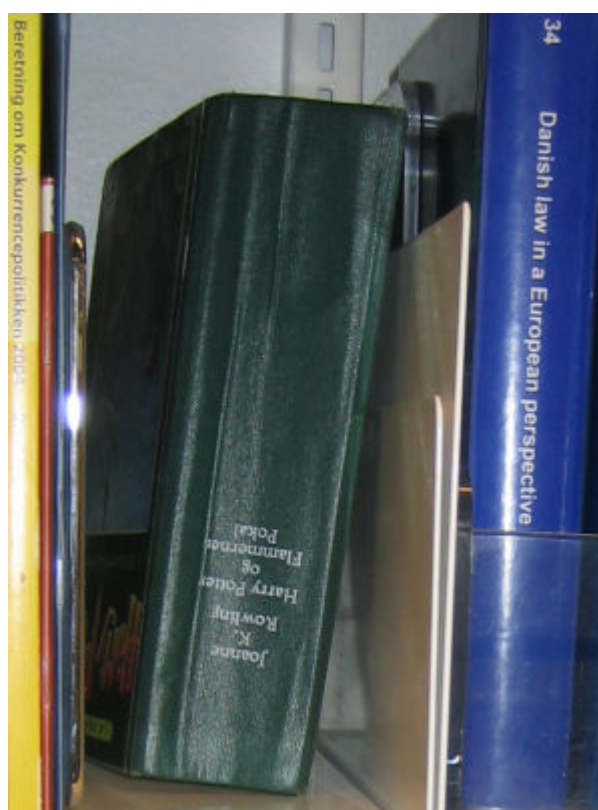
Forskelligartethed i brugerskaren

I undersøgelsen observerede vi en broget brugerskare, der ikke nødvendigvis låner materialer, hvilket kan illustreres med følgende eksempler fra HB:

En mand i 50'erne med strikhue på hovedet og dårlig lugt omkring sig sidder ved en af bibliotekets computere. Han anslår hårdt den samme tangent på tastaturet flere gange, kigger vedholdende på skærmen og derefter ud i det tomme. I løbet af de næste 20 minutter anslår han skiftevis en enkelt tangent og kigger tomt hen for sig. Derefter rejser han sig, tager sine to stofposer og begynder at vandre ned ad biblioteksgangen.

På 2. sal i afdelingen 'STIL' sidder en dag to nydeligt klædte kvinder i 50-års alderen ved et af de to borde. De bladrer i modemagasiner og taler sammen. En midaldrende mand med fedtet skulderlangt hår kommer ind i afdelingen. Han standser ved reolen, hvor der er en bog udstillet. Den bærer titlen 'Sejt Tøj'. Han bruger lidt tid på at studere forsiden. Sætter sig derefter på en stol, som han først med pegefingern har fjernet en plet fra. Fra sin medbragte skuldertaske fremtager han briller og sætter for øjnene. Derefter tager han fra tasken et tyndt hefte, som han anbringer omhyggeligt foran sig, tager så en lup fra tasken og giver sig til at studere tidsskriftet fra få centimeters afstand. De to midaldrende kvinder fortsætter med at kigge i modeblade uden tilsyneladende at ænse manden. Ved et bord lige uden for afdelingen arbejder en studiegruppe højlydt diskuterende ved en bærbar computer.

En anden dag kommer en langhåret mand i 30'erne ind i EU-afdelingen på 2. sal. Han lugter uvasket og har dårlige tænder. Han leder længe og indgående i reolen med EU-litteratur og går derefter sin vej. Lidt efter kommer han tilbage og sætter sig ved et bord. Foran sig placerer han en bog, en cola og supermarkedsslik. Han fortæller i interview, at han er fra Norge, men er i Danmark i tre måneder på et deltidsjob, hvor han skal reparere småfejl på bryggermaskiner. Han savner sin hjemby, kæreste og familie, men har svært ved at finde varigt arbejde i Norge. Han kommer dagligt på HB ca. 2½ time, før han skal på arbejde og sidder altid på 2. sal, enten i EU-afdelingen eller ovre på modsatte side, ”hvor der også er gode stole at læse i”. Bogen han skal i gang med at læse er 4. bind af Harry Potter, som han fortæller, han havde gemt i EU-reolen, men den var ”søreme væk”, da han ledte efter den, så han måtte kontakte en bibliotekar for at få fat på et andet eksemplar. Han startede med 6. bind i serien og læser nu bindene bagfra, har også set to Potter-film og ”er positivt overrasket”. Nogle dage senere kan man se, at den ny erhvervede Harry Potter-bog igen er gemt i EU-reolen sammen med en delvist indpakket chokolade-muffin. Manden udviser opfindsomhed i at udnytte og udvide mulighederne i biblioteksrummet, der næppe er intenderede fra bibliotekets side. Denne brugers adfærd kan ses som en eksemplificering af Web 2.0-begrebet *'remixability'*, hvor brugerne kan 'remixe', dvs. omforme, blande og nysammensætte givne objekter og strukturer efter personlige præferencer.

Harry Potter-bog og chokolade-muffin i EU-afdelingen på Københavns Hovedbibliotek

Vores undersøgelse indikerer en udbredt accept af, at brugere, der er forskellige fra en selv og 'anderledes' også skal kunne bruge biblioteket på linie med en selv. Vi kan se det 'rummelige biblioteksrum' som et udslag af, at samfundets sociale sammenhængskraft kræver, at vi giver plads til hinanden og anerkender hinandens forskellighed, selvom den anden ikke umiddelbart forekommer så 'normal' som de mennesker, man plejer at omgås. En interviewet 25-årig mand siger fx: ”Jeg kan lide biblioteksatmosfæren, det er som at være hos mormor. Der er ikke mange steder i Danmark, hvor man bare kan sidde ned. Det er cool.” Han har netop på sit studie afleveret en opgave om hjemløse.

Forskelligartethed i brugerinteresser

Biblioteksrummet indeholder på et begrænset antal kvadratmeter en stor forskelligartethed i emner, materialetyper og genrer, der skal kunne tilgodese en tilsvarende forskelligartethed i brugernes interesser. Nogle ganske få eksempler kan illustrere spændvidden i disse interesser:

En 43-årig mand låner fire bøger om jernbaner. Den ene hedder 'Deutsche Eisenbahnen', den anden 'Veje og udveje'. Manden har fire ringe i det ene øre og er klædt i joggingtøj. Han fortæller, at nationale og internationale jernbaner er hans store interesse. Han ved, hvor emnet står og kommer ca. en gang om måneden på HB kun efter litteratur om jernbaner. Sammen med sine børn kommer han oftere end en gang om måneden. Han kan så godt smutte op på 2. sal efter jernbanebøger til sig selv, mens børnene leder efter spil i stueetagen. Skønlitteratur låner han aldrig, men køber bøgerne i stedet. Manden er et eksempel på en bruger, der kun besøger et enkelt favoritsted på biblioteket.

En 27-årig mandlig studerende låner 12 fagbøger ved selvbetjeningsmaskinen. Det er bl.a. 6 bøger, der omhandler Oehlschlägers brevvekslinger. Han fortæller, at han læser teatervidenskab og var på HB forleden dag for at se om bøgerne stod på hylderne. Det gjorde de, men han havde ikke sin store taske med til at bære dem hjem i. Det har han i dag. Han fortæller, at han generelt kigger sig omkring på hylderne og "tit finder noget – ofte udstillet på hylderne – noget, der kunne være interessant og noget, jeg lige stod og kunne bruge". Han læser aldrig skønlitteratur, men fortæller, at han hver torsdag kommer i børneafdelingen og læser Anders And. Her låner han også børnebøger – har ikke selv børn og læser dem ikke af faglig interesse, men det er en hobby. Manden udviser stor spændvidde i sine interesser, er åben for uventede fund og er samtidig en cross-over-bruger, der udnytter og udvider mulighederne i biblioteksrummet på tværs af intenderede inddelinger i målgrupper, ligesom den tidligere omtalte nordmand, der gemte Harry Potter-bøger i EU-afdelingen.

Vi observerede mange cross-over-brugere på HB. I tegneseriekrybben i ungdomsafdelingen er fx flere voksne mænd observeret at lede efter tegneserier, fx en interviewet 31-årig it-direktør, som ønsker at supplere andre lån med tegneserier til eget brug, ligesom han også læser fantasy-bladet 'White Dwarf' i afdelingen. Cross-over-fænomenet er også repræsenteret hos en 45-årig kvinde, som låner fire børnebøger til eget brug. Tre af de fire bøger er på tysk. Den ene har titlen 'Bitter Schokolade' skrevet af Mirjam Pressler. Hun fortæller, at hendes foretrukne børnebøger er for børn i alderen 2-13 år. Hun siger: "Det drejer sig nok om et hul hos mig, som jeg prøver at fylde ud, jeg har ikke børn selv og jeg elsker simpelthen at læse GODE børnebøger. Jeg læser dem som andre spiser slik, og jeg har haft den interesse i mange år". Kvinden låner derefter på 4. sal tre bøger, der omhandler 'Nibelungen'. Hun har fået hjælp af en bibliotekar, som var i Magasinet efter dem, og hun bestilte en fjerde bog ved samme lejlighed. Hun fortæller, at hun har besluttet sig for at gå i Operaen og høre "hele Ringen".

Cross-over-fænomenet kan også gå modsat vej, eksemplificeret ved unge der føler sig mere hjemme i voksenafdelingen end i ungdomsafdelingen. Således kigger en 15-årig irakiskfødt pige mange skønlitteraturreoler igennem i voksenafdelingen, tager bøger fra skråhylder og kigger på dem. Hun ender dog med kun at låne de to bøger hun kom efter: 'Tidevand' af Elizabeth Howard og Bjarne Reuters 'Drengene fra Skt. Petri'. Sidstnævnte har hun lånt til sin lillebror på 14 år. Hun læser ikke bøger på arabisk, da de "ikke er så gode som de danske". Hun læser helst på dansk for at blive bedre til sproget. Tidligere læste hun fantasy men nu kun voksenbøger. Hun er mest interesseret i historiske romaner, der handler om kærlighed. Pigen fortæller, at hun tjekker bagsidetekst på bøger, der har fået påsat faneblade med negative udsagn ('Gab', 'Chok', mm.) af andre brugere. Hun ønsker at se, om hun er enig, men det har ikke fået hende til at låne bøgerne. Hun kommer også på 4. sal, hvor hun kigger i designbøger om indretning og arkitektur. Pigen er et eksempel på en målrettet låner, der er åben for supplerende litteratur.

Brugere på Københavns Hovedbibliotek kan vise andre brugere, hvad de mener om en bog

Forskelligartethed i brugeradfærd

Undersøgelsen viser, at brugeres hverdagspraksis er meget sammensat i relation til at finde materialer på biblioteket. Brugeradfærden kan spænde fra det fuldstændig målrettede til det mere eksplorativt og græssende – med mange blandingsformer indimellem, hvilket uddybes i artikel 2.

Far og August på 3 år kommer normalt på Vesterbro Bibliotek, men det åbner først kl. 11, så i dag er de taget til HB og sidder ved et lavt bord på børnestole. De vil ikke låne nogle bøger med hjem, fordi de ikke har medbragt en taske. August er selv gået rundt og kigget på reolerne og har på hylden med et ikon for skib og fly fundet to bøger om hangarskibe, en bog om ubåde og en bog om jagerfly. August bladrer og far og søn taler om, hvad billederne viser. August siger til far, at han godt kunne tænke sig at komme på et hangarskib. Far fortæller interviewereren, at han nogle gange på biblioteket læser højt for August fra 'Guinness Rekordbog', som August er meget glad for.

På 3. sal er en 85-årig kvinde med stok ved at lede efter en elefantfod, som hun derpå slæber hen til en reol. Senere låner hun 4 bøger bl.a. af Jesper Hoffmeyer, som Dagmar Andreasen har anbefalet i sin bog 'Ånden er over os'. De 4 titler har den gamle kvinde skrevet på en seddel med særdeles nydelig håndskrift. På 1. sal har bibliotekaren tilføjet de klassemærker, hun kan finde bøgerne under, og det er lykkedes hende selv at finde alle fire ved at gå rundt og lede. "Så har jeg lidt til pinsen – ... jeg har intet sommerhus" tilføjer hun og putter bøgerne i en medbragt plasticpose. Hun kommer på HB ca. en gang om ugen og altid på 3. sal, hvor hun opsøger sit favoritsted med filosofisk litteratur. Hun fortæller, at hun er meget målrettet på biblioteket, aldrig læser romaner og aldrig falder over noget uventet. Hun har fået sin udlånskвитting og vil gerne videre, men "hvor er min stok? ... det er det mindste af det" siger hun, mens hun begiver sig ned til reolerne for at lede efter stokken.

En kvinde på 22 år starter med at låne 8 bøger til uddannelsesbrug om Christian den 2. og Danmarkshistorien på hans tid. Kvinden fortæller, at hun er gået via bibliotekskatalogen på stedet for at finde bøgerne. Hun kunne "ikke finde halvdelen af de bøger, der skulle være der, så jeg fandt

nogle andre, der stod ved siden af". Ud over disse substitutbøger låner hun derefter to bøger om Norge, bl.a. 'Turen går til'. Det er uplanlagt og skete "fordi jeg lige gik forbi rejseafdelingen". Hun griner højt og glad og fortæller, at hun skal til Norge på ferie med en veninde.

En 36-årig mand leder efter nodehefter på 4. sal. Manden fortæller, at han er musiklærer og er kommet efter noget bestemt musik af Bent Fabricius-Bjerre, som han vil "spille for at samle klassen – og få ro over den". Han fandt de to nodehefter, han skulle bruge, men fandt også serendipitvt Bette Midler, der stod forkert under Fabricius-Bjerre. "Det var jo meget heldigt, og så tog jeg den med, for jeg ved, at eleverne er meget glade for 'From a distance', selvom noderne er svære at spille – og så valgte jeg også en cd med Bette Midler." Han beskriver sit lånemønster således: "Jeg kommer næsten altid efter noget bestemt. På 4. sal vil jeg altid slå det op på skærmen først for at se, hvor jeg skal lede – henne ved reolen er det for uoverskueligt at lede – der står SÅ meget – på skærmen står der også andre ting, som jeg så kommer i tanke om og måske får lyst til at låne."

De ovennævnte beskrivelser repræsenterer nogle forskellige måder at finde materialer: Det græssende barn, som i reolen udnytter rum-markører i form af ikoner til at opdage fartøjer og fly, der interesserer ham, mens den gamle kvinde repræsenterer den målrettede bruger, der altid opsøger sit favoritsted i filosofi-sektionen. Hun repræsenterer samtidig en situationel brug ved at indrette sine lån efter en forestående helligdag. Eksemplet med musiklæreren viser, hvordan serendipitet kan opstå ved 'sprækker' i bibliotekets perfektionsgrad – her i form af en fejlplacering – og hvordan målrettet adfærd kan vekselvirke med eksplorativ adfærd. Den uddannelsessøgende kvinde søger målrettet efter et antal bøger, men må låne andre lignende materialer som substitut, da hun ikke finder det hun søger. Hun supplerer sine lån med et uplanlagt fund af rejsebøger.

Disse uddrag af observationer og interviews fra Københavns Hovedbibliotek danner sammen med uddragene fra Vanløse Bibliotek en billedmosaik, der illustrerer, hvor sammensat brugernes hverdagspraksis er på to danske folkebiblioteker – og hvor levende hverdagslivet er i det rummelige biblioteksrum.

I artikel 2 om 'Hverdagspraksis, rummelighed og serendipitet' (lagt på Bibliotekspressens hjemmeside www.bibliotekspressen.dk/filarkiv.asp) bringer vi resultater og diskussion fra undersøgelsen, der relaterer sig til brugernes sammensatte hverdagspraksis, det rummelige biblioteksrum og serendipitetsfaktorer i det fysiske bibliotek.

Lennart Björneborn er lektor på Danmarks Biblioteksskole i København og Eva Brendstrup er kultursociolog og var projektmedarbejder i undersøgelsen.